Μακεδονικά

Τόμ. 15, Αρ. 1 (1975)

Τ. Κ. Καράντζαλη -Δ. Β. Γόννη, «Κώδιξ της αλληλογραφίας» του Βοδενών Αγαθαγγέλου

Αθ. Αγγελόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.618](https://doi.org/10.12681/makedonika.618)

Copyright © 2014, Αθ. Αγγελόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αγγελόπουλος Α. (1975). Τ. Κ. Καράντζαλη -Δ. Β. Γόννη, «Κώδιξ της αλληλογραφίας» του Βοδενών Αγαθαγγέλου. *Μακεδονικά*, 15(1), 396–399. <https://doi.org/10.12681/makedonika.618>

tures ἔχουν βγῆ μπρός ἀπό τα εἰκονικά κτήρια κι ἔγιναν μεγάλοι, ὅπως ἐπιβάλλει ἡ ὑπόσταση τῆς ζώνης αὐτῆς τῶν ψηφιδωτῶν ἀπὸ τὸ ἔδαφος.

Κατὶ καινούργιο θὰ μπορούσε ἐπίσης νὰ λεχθῇ στὸν Ὁδηγὸ γιὰ τὴ Ροτόντα, μετὰ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Ὁκταγώνου, ποὺ δημιουργεῖ ζητήματα ἐρμηνείας τοῦ συνόλου τοῦ ἀνακτορικοῦ συμπλέγματος.

Ἄλλ' ὅτι περιμένει κανεὶς ἀπὸ ἓνα μικρὸ εὐσύνοπτο, εἰκονογραφημένο Ὁδηγὸ, τὸ ἔχει στὴ «Ροτόντα» τοῦ Θεοχάρη Παζαρά, τοῦ νέου ἐλπιδοφόρου Ἐπιμελητοῦ Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Φ. Μ. ΠΕΤΣΑΣ

Τ. Κ. Καραντζάλη - Δ. Β. Γόνη, «Κώδιξ τῆς ἀλληλογραφίας» τοῦ Βοδενῶν Ἀγαθαγγέλου, Θεσσαλονίκη 1975, σελ. 144.

Ἡ ἐργασία αὕτη περιλαμβάνει πρόλογον (σ. 5-6), εἰσαγωγὴν (σ. 9-25) καὶ τὴν ἔκδοσιν 71 ἐγγράφων (σ. 29-129) ἐκ τοῦ κώδικος ἀλληλογραφίας τοῦ μητροπολίτου Βοδενῶν Ἀγαθαγγέλου (1870-1875). Ἐπίλογος δὲν ὑπάρχει, ἀντ' αὐτοῦ τὴν ὅλην ἐργασίαν κατακλείει πίναξ κυρίων ὀνομάτων. Μεταξὺ τοῦ προλόγου καὶ τῆς εἰσαγωγῆς δημοσιεύεται φωτογραφία τοῦ Ἀγαθαγγέλου (σ. 7).

Ἐν προλόγῳ, ὁ ἐκ τῶν συγγραφέων ἀρχιμανδρίτης Τίτος Καραντζάλης ἀναφέρεται εἰς τὸ γεγονὸς τῆς ἀνευρέσεως τοῦ Κώδικος καὶ τὴν σημασίαν τῆς ἐν αὐτῷ ἀλληλογραφίας περὶ τῆς δράσεως τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βοδενῶν κατὰ τὰ ἔτη 1870-1871, ἔνεκα τῆς ὁποίας ὠδηγήθη εἰς τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν, μὲ τὴν πρόθεσιν ὅπως συμβάλῃ θετικῶς εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς μητροπόλεως Βοδενῶν κατὰ τὴν ἐν λόγῳ περίοδον ἢ προσπάθεια κατὰ βάσιν ἐστειφῇ ὑπὸ ἐπιτυχίᾳ¹.

Εἰσαγωγικῶς ἀσχοιοῦνται οἱ συγγραφεῖς μὲ τὴν ἐστραφὴν, τὸν συντάκτην, τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν τρόπον ἐκδόσεως τοῦ Κώδικος, παρέχουν δὲ ἐν τέλει τῆς εἰσαγωγῆς πίνακα τῶν δημοσιευμένων ἐπιστολῶν καὶ ἐγγράφων. Οὗτω, ὁ εἰδικὸς μελετητὴς τῶν ἐγγράφων κατατοπίζειται πληρέστερον ἐπὶ τῆς οὐσίας τῆς ὅλης ἐργασίας.

Τὰ ἐκδιδόμενα 71 ἀντίγραφα ἐπιστολῶν τοῦ Βοδενῶν Ἀγαθαγγέλου καλύπτουν τὴν χρονικὴν περίοδον ἀπὸ 9 Ἀπριλίου 1870 μέχρι 2 Σεπτεμβρίου 1871 καὶ δίδουν εἰκόνα τινὰ τῆς δράσεως τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βοδενῶν ὡς καὶ τῶν κατ' ἀκολουθίαν ἀγώνων τοῦ Ἀγαθαγγέλου κατὰ τῶν ὀργάνων αὐτῆς. Τὰ 71 ἔγγραφα ἀναφέρονται κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὰς προσπάθειάς τῶν Βουλγάρων πρὸς κατάληψιν τῶν ἐκκλησιῶν τῶν Ἁγίων Ἀνιμύρων εἰς Ἑδεσσαν καὶ τῆς Παναγίας εἰς Γουμένισσαν, εἰς τὴν οὐνιτικὴν κίνησιν εἰς Γιαντισά, περὶ τῆς ὁποίας ἐλάχιστα στοιχεῖα δίδονται, ὡς καὶ εἰς τὰς ἀντιδράσεις τῆς μητροπόλεως Βοδενῶν ὑπὸ τὸν Ἀγαθαγγέλον πρὸς ματαιώσιν τῆς βουλγαρικοῦ προσηλυτιστικῆς δράσεως. Πρωτεργάται τῆς βουλγαρικῆς κινήσεως εἰς Ἑδεσσαν, Γουμένισσαν καὶ τὰ λοιπὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Βοδενῶν ἦσαν ὁ Γεώργιος Γῶγος καὶ ὁ καθηγημένος ἱερεὺς Χατζηπαῦλος (σ. 34, 115). Ἀξιοπρόσεκτον τυγχάνει τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐν Ἀγίῳ Ὁρει μονὴ τοῦ Ζωγράφου εἶχε συμβάλει παντοιοτρόπως εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ βουλγαρικοῦ κινήματος εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βοδενῶν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν Γουμένισσαν λόγῳ τοῦ μετοχίου τὸ ὁποῖον κατεῖχεν ἡ ἐν λόγῳ μονὴ εἰς τὴν περιοχὴν Γουμένισσης (σ. 57). Ὁ ὑπομνηματισμὸς τῶν ἐγγράφων, λίαν κατατοπιστικὸς, ἰδίᾳ εἰς τὰ ἀναφερόμενα ἐκκλησιαστικὰ πρόσωπα, βοηθεῖ τὴν καλύτεραν κατανόησιν γεγονότων καὶ ὁρῶν.

1. Βλ. σχετικῶς καὶ Δ. Γόνη, Ἀνεπιτυχεῖς προσπάθειαι συμβιβασμοῦ Βουλγαριστῶν καὶ Πατριαρχικῶν εἰς Βοδενά (Ἑδεσσα), Ἀθῆναι 1973 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας»).

Ἄλλ' ὅς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ προβῶμεν εἰς γενικὰς καὶ εἰδικὰς τινὰς παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐνισχύσουν τοὺς συγγραφεῖς τῆς παρουσίας ἐργασίας εἰς τὴν ἐπιτυχὴ ὁλοκληρώσιν τῆς ἀναληφθείσης προσπάθειας τῶν πρὸς συγγραφὴν εἰδικῆς μελέτης περὶ τῶν ξένων προπαγανδῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βοδενῶν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μέχρι τοῦ 1912 (σ. 17) καὶ θὰ προσθήκουν γενικῶς τὴν περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐπισκοπῶν ἱστορικὴν ἔρευναν.

Γενικαὶ παρατηρήσεις. Τὸ φαινόμενον τῆς βίαιας καταλήψεως κυρίως ἐλληνικῶν ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῶν ξένων προπαγανδῶν εἶναι κοινὸν εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τοῦ Θρόνου ἐν Μακεδονίᾳ, διαφέρει μόνον εἰς τὴν ἔντασιν καὶ τὰ μέσα συγκρούσεως. Ἀξίζει τὸν κόπον πάντως νὰ ἐρευνηθῇ τὸ κεφάλαιον τῶν ξένων προπαγανδῶν εἰς τὰς ἐπὶ μέρους ἐπαρχίας τοῦ Θρόνου ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ κατὰ τὸ δευτέρον ἡμῖς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μέχρι τῶν βαλκανικῶν πολέμων, διότι θὰ ἔλθουν εἰς φῶς ὁποσδήποτε ἄγνωστα στοιχεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐθνικῆς ἱστορίας τῶν περιοχῶν αὐτῶν. Ἡ μελέτη μου περὶ τῶν ξένων προπαγανδῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πολυανῆς ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1912 ἀποτελεῖ μίαν πρώτην συμβολὴν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, τὴν ὅποιαν ὀφείλω εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ καθηγητοῦ Στ. Παπαδοπούλου περὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς καὶ κοινωνικῆς δραστηριότητος τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς Τουρκοκρατίας, διότι εἰς αὐτὴν θίγονται θέματα ξένων προπαγανδῶν εἰς τὰ ἐπὶ μέρους διαμερίσματα τῆς Μακεδονίας. Ἡ ἀναληφθεῖσα νέα προσπάθεια ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς ἀνωτέρω καὶ θὰ εἶναι εὐχῆς ἔργον νὰ ἐπεκταθῇ μεθοδικῶς καὶ δι' ἄλλας ἐπαρχίας. Παλαιότερον πάντως ὁ Ν. Βλάχος εἰς τὸ μεγάλο του ἔργον περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ ὡς φάσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος 1878-1908 ἀφιερώνει πολλὰς σελίδας εἰς τὴν ἐν γένει προσηλυτιστικὴν δραστηριότητα τῶν ξένων δυνάμεων ἐν Μακεδονίᾳ, ἡ ὁποία ὁμως δὲν δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ πλήρως ἂνευ τῆς ἐπὶ μέρους ἐρεῦνης τοῦ θέματος κατὰ ἐπαρχίας, πόλεις, κομποπόλεις καὶ χωρία.

Εἰδικότερον, ἐπιθυμῶ νὰ ὑποδείξω εἰς τοὺς συγγραφεῖς τοῦ παρόντος τοὺς φακέλους 66 καὶ 102 τοῦ ἱστοικοῦ ἀρχείου τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται λεπτομερῶς εἰς τὴν δρᾶσιν τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βοδενῶν. Τὸ ὕλικόν τῶν φακέλων αὐτῶν θὰ ἐνισχύσῃ τὴν προσπάθειάν τῶν διὰ τὴν χρονικὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ 1874 μέχρι τοῦ 1904, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται τοῦτο.

Εἰδικαὶ παρατηρήσεις. Δίδεται τὸ 1881 ὡς ἔτος καταργήσεως τῆς ἐπισκοπῆς Πλαταμῶνος (σ. 32, σημ. 2). Ἡ πληροφορία εἶναι ἀνακριβής, καθ' ὅτι τὸ 1881 διὰ τῆς ὁριστικῆς χαράξεως τῆς νέας ὁροθετικῆς γραμμῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας (περιοχὴ Παπατοῦλιου παρὰ τὰ Τέμπη Ὀλύμπου) ἐπὶ ἦλθεν οὐχὶ ἡ κατάργησις ἀλλὰ ἡ διχοτόμησις τῆς ἐπισκοπῆς Πλαταμῶνος, δέκα χωρίων ἐναπομεινάντων εἰς τὴν τουρκικὴν ζώνην καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑπαχθέντων εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Πέτρας¹. Διὰ τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ Μαΐου 1882, ἡ ἐπισκοπὴ Πλαταμῶνος, κατὰ τὸ προσαρτηθὲν εἰς τὸ Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος τμήμα², ἠνώθη μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος³ καὶ κατηργήθη

1. Εἰς τὴν μελέτην μου, Αἱ ξένοι προπαγάνδαι (σελ. 14, ὑποσημ. 1), ὅπου ἀναφέρομαι εἰς τὸ ἴδιον θέμα, οὐτε κὶ ἐγὼ εἶμαι σαφῆς. Διευκρινίζω τὸ θέμα τῆς ἐπισκοπῆς Πλαταμῶνος εἰς τὴν ἄλλην μελέτην μου, Ἡ συμβολὴ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας εἰς τὰ ἐθνικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ θέματα τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου 1890-1896, εἰς «Μακεδονικά», τ. 14 (1974), σ. 77-78 καὶ ἐνταῦθα.

2. Αἱ περιοχαὶ Ραγάνης, Πυργετοῦ καὶ Ἀμπελακίων ἀνῆκον ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Πλαταμῶνος καὶ συνίσταν τὸ τμήμα ἐκεῖνο τῆς ἐπισκοπῆς Πλαταμῶνος, τὸ ὅποιον προσηρτήθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ 1882.

3. Βλ. τὴν Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Πράξιν τοῦ 1882 εἰς Β. Τζωρτζάτοϋ,

μόλις τὸ ἔτος 1899 καὶ δὴ μετὰ τὸν νόμον ΒΧΔ', διὰ τοῦ ὁποίου συνεχωνεύθη αὐτὴ μετὰ τῆς μητροπόλεως Λαρίσης¹.

Περαιτέρω (σ. 34, σημ. 3) παρέχεται ἡ πληροφορία ὅτι ἡ Γευγελὴ προήχθη εἰς ἔδραν κατὰ μετὰ τὸ 1892 ὑπὸ τὸ σαντζίκιον Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ καὶ αὕτη εἶναι ἀνακριβής. Ἡ Γευγελὴ ὡς ναχιές ὑπήγετο πολιτικῶς εἰς τὸν καζάν 'Αβρέτ 'Ισάρ μέχρι τοῦ 1882, ὁπότε ἐγένετο πρότασις τοῦ Νομαρχιακοῦ Συμβουλίου Θεσσαλονίκης πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν

Ἡ Καταστατικὴ Νομοθεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, Ἀθήναι 1967, σ. 49-51. Τὸ διαβιβαστικὸν ἔγγραφον τῆς Πράξεως ταύτης (Πατριαρχικὴ καὶ Συνδικτικὴ Ἐπιστολὴ ὑπ' ἄρ. πρωτ. 2263), περιελθὼν προσφάτως εἰς χεῖρας μου, εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου οἰκονόμου Νικολάου Πετροπέλλου, ἔχει οὕτω: «Ἀγιωτάτη καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὴ καὶ περιπόθητος ἀδελφὴ καὶ συλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν Μετροπόλεως, τῇ Ὑμετέρᾳ σεβασμίᾳ Ἀγάπῃ τὸν ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν ἀπονέμωμεν. Μετὰ πολλοῦ ἀδελφικοῦ πόθου ἐδεξάμεθα τὸ ἀπὸ κη' τοῦ παρελθόντος μηνὸς Ἀπριλίου ἐφετὸν ἡμῖν γράμμα, δι' οὗ ἡ Ὑμετέρα περισπούδαστος ἡμῖν Ἀγάπη ἀναφέρουσα τὴν γενομένην τῷ Θεοφρονήτῳ τῆς Ἑλλάδος Βασιλείᾳ πολιτικὴν προσάτησιν χωρὶν τινων ἐν Ὑπερέρᾳ καὶ Θεσσαλίᾳ ἐξαιρεταῖα ἀδελφικῶς καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἀγιωτάτου Ἀποστολικοῦ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν ἀπόλυσιν καὶ ἔνωσιν μετὰ τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἦκοντες οὖν εἰς ἀνάντησιν ἀναγγέλλομεν αὐτῇ διὰ τῆς παρουσίας Πατριαρχικῆς καὶ Συνδικτικῆς ἡμῶν Ἐπιστολῆς ὅτι λαβόντες ὑπ' ὅπιν τὴν ἀδελφικὴν ταύτην αἵτησιν, σύμφωνον πρὸς τὴν καὶ ὑπὸ τῆς εὐσεβεστάτης Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὸς ἡμᾶς ἀποσταλίσαν, καὶ συνδιασκεψάμενοι μετὰ τῶν Ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν τῶν τὴν περὶ ἡμᾶς Ἀγίαν Σύνοδον συγκροτούντων, τῶν ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῖν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἐγνωμεν ἵνα αἱ ἐν ταῖς εἰρηναῖαις χώραις κείμεναι, τῇ καθ' ἡμᾶς ὡς Ἀγία τὸν ἐν Χριστῷ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ μέχρι τοῦ νῦν κανονικῶς ὑπαγόμεναι, Μητροπολιτικαὶ καὶ Ἐπισκοπικαὶ παροικίαι Λαρίσης, Ἀρτης, Δημητριάδος, Φαναριοφερσάλων, Τρίκκης, Σταγῶν, Θωмаκοῦ, Γαρδικίου καὶ Πλαταμῶνος, ἔτι δὲ εἴκοσι καὶ τρία χωρία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ἐκ τῶν τμημάτων Τσουμέρκων καὶ Μαλακασίου, διὰ τὴν μετὰ τοῦ Θεοσώτου Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἄρτι συντελεσθεῖσαν πολιτικὴν αὐτῶν ἔνωσιν ἀπολυθῶσιν μὲν τῆς κανονικῆς πρὸς αὐτὴν ὑποταγῆς καὶ ἀναφορᾶς, ἐκχωρηθῶσι δὲ τῇ Ἀγιωτάτῃ Αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ αἱ ἐν αὐταῖς ἱεραὶ Πατριαρχικαὶ καὶ Σταυροπηγιακαὶ Μοναί. Ἐφ' ᾧ καὶ ἐξέδομεν Πατριαρχικὴν καὶ Συνδικτικὴν Πράξιν πρὸς διηνεκὴ τοῦ πράγματος ἐνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν. Ταύτην δὲ καταστρωθεῖσαν καὶ ἐν τῷ Κώδικι τῶν Πατριαρχείων ἀποστέλλομεν περικλείστον ὡς τῇ Σεβασμιοποσίτῃ ἡμῖν Ὑμετέρᾳ Ἀγάπῃ δεόμενοι ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας τοῦ παναγίου καὶ παντοδυνάμου Θεοῦ ὅπως ἐν τῇ χάριτι αὐτοῦ καὶ βοήθειᾳ συντελεσθεῖσα αὕτη ἐκκλησιαστικὴ ἔνωσις μετὰ τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποβῇ αἰσία καὶ πάροχος παντοίων πνευματικῶν ἀγαθῶν αὐτῇ τε καὶ ταῖς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἐπίσκεψιν καὶ προστασίαν αὐτῆς μετατιθεμέναις ἐπαρχίαις. Ἐπὶ τούτοις ἀπονέμοντες αὐτῇ τὸν ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν ἐγκάρδιον καὶ ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν, ἐξαίτουμεθα τὰ ἔτη αὐτῆς ὅτι πλείστα ὑγιεινὰ καὶ πανευφρόσυνα. Τῆς λίαν περισπούδαστος ἡμῖν Πανιερότητος ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς καὶ πρόθυμος, ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ, ὁ Ἐφέσου Ἀγαθάγγελος, ὁ Πρόεδρος Νικαίας Διονύσιος, ὁ Ἀμασειᾶς Σωφρόνιος, ὁ Μυτιλήνης Κωνσταντῖνος, ὁ Βύρνης Κύριλλος, ὁ Κασσανδρείας Κωνσταντῖνος, ὁ Νικομηδείας Φιλόθεος, ὁ Δέρκων Ἰωακείμ, ὁ Προύτης Νικόδημος, ὁ Πρόεδρος Διδυμοτείχου Μεθόδιος, ὁ Βοδενῶν Ἰερόθεος, ἀωβ' Μαῖου ια'».

1. Τ ζ ω ρ τ ζ α τ ο υ, ἔ.α., σ. 120-121.

περί προαγωγῆς αὐτοῦ εἰς καζάν, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ περιλαμβάνετο καὶ τμήμα τοῦ ὁμόρου καίμακαμλίου Κιλκίς· εἰς τὴν ἰδίαν πρότασιν ἐγίνετο λόγος καὶ περί συστάσεως τοῦ καζὰ Κατερίνης¹. Δηλαδὴ μετὰ τὸ 1882 καὶ οὐχὶ μετὰ τὸ 1892 προήχθησαν εἰς ἔδρας καζὰ ἡ Γευγελή καὶ ἡ Κατερίνη.

Ἄρκετὰ τοπωνύμια καὶ κύρια ὀνόματα δὲν ἀποδίδονται ὀρθῶς. Οὕτω, π.χ. ἡ Γκουμέντσα (σελ. 10, 57) εἶναι ἡ σημερινὴ Γουμένισσα, ἡ Δρυάνιστα (σελ. 13) εἶναι ὁ σημερινὸς Μοσχόποταμος εἰς τὸν νομὸν Πιερίας, ὁ Δημήτριος Μακεντόνσκυ (σελ. 55, σημ. 1) εἶναι ὁ Δημήτριος Μακεδὼν καὶ ὁ Γαβριήλ Λεσνόβσκυ εἶναι ὁ Γαβριήλ Λεσνόβου (σελ. 34, σημ. 1).

Ὡσαύτως, γίνεται χρῆσις ἀνακριβῶν ὄρων ἱστορικῶς, γλωσσικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς. Οὕτω, π.χ. ἀναφέρονται οἱ ὅροι «σλαβομακεδονική», «σλαβομακεδόνας» (σελ. 34). Πρόκειται περί τοῦ βουλγαρικοῦ ἰδιώματος ἐν Μακεδονίᾳ. Οἱ ἀναφερόμενοι ἀνωτέρω ὅροι χρησιμοποιοῦνται ἐσφαλμένως παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς γλωσσικῆς προπαγάνδας τῶν Σκοπίων, ἡ ὁποία πλαστογραφεῖ ἀπὸ τοῦ 1945 κ.έ. τὸ ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρικό ἰδιώμα ὥς δῆθεν «μακεδονικὴν» ἢ «σλαβομακεδονικὴν» γλῶσσον, ἡ ὁποία ὁμως κατὰ τὴν ὑπ' ὅσιν περίοδον (μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος) ἦτο ἄγνωστος, ὅπως χαλκεύεται σήμερον εἰς τὴν νότιον Γιουγκοσλαβίαν.

Οἱ ὅροι «ἐκβουλγάρισις» (σελ. 37, σημ. 1), ἀλληλοδιδάκτης (σελ. 38), «βουλγαροποίησης» (σελ. 44, σημ. 3) δὲν εἶναι ἀκριβεῖς, διότι ὁμιλοῦμεν πάντοτε περί ἐκβουλγαρισμοῦ, ἐξελληνισμοῦ κ.ο.κ., ὡς ἐπίσης καὶ περί ἀλληλοδιδασκαλείων καὶ ἀλληλοδιδασκάλων.

Τέλος, δὲν εὐσταθοῦν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὅροι «ὁ Ἀγαθάγγελος Βοδενῶν» (σελ. 10) καὶ «τιτουλάρις ἐπισκοπὸς Καμπανίας» (σελ. 128, σημ. 1). Κάνομεν πάντοτε χρῆσιν τοῦ ὄρου «ὁ Βοδενῶν Ἀγαθάγγελος», «ὁ Θεσσαλονίκης Παντελεήμων», «ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος» κ.ο.κ., προηγεῖται δηλαδὴ ὁ θρόνος καὶ ἀκολουθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ ἐκάστοτε ἐπισκόπου. Ὁ ἐπίσκοπος Καμπανίας δὲν ἦτο «τιτουλάριος» ἐπίσκοπος «πάλαι ποτὲ διαλαμψάσων», ἀλλὰ συγκεκριμένης ἐπαρχίας κατὰ τὴν ὑπ' ὅσιν περίοδον μὲ ποιμνιον ὑπὸ τὸν Θεσσαλονίκης σῆγκρι τοῦ 1931, ὁπότε κατηργήθη, τμήματος αὐτῆς ἐντεῖθεν τοῦ ποταμοῦ Λουδίου ὑπαχθέντος εἰς τὴν μητρόπολιν Βεροίας, τοῦ δὲ ἐτέρου πέραν τοῦ Λουδίου εἰς τὴν μητρόπολιν Θεσσαλονίκης².

Αἱ ἀνωτέρω γενικαὶ καὶ εἰδικαὶ παρατηρήσεις, χωρὶς νὰ μειώνουν τὴν σημασίαν καὶ τὴν συμβολὴν τῆς ἐργασίας ταύτης, ἡ ὁποία γενικῶς εἶναι ἀξιέπαινος καὶ συντελεστικὴ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ σπουδαίου κεφαλαίου τῶν ἑξένων προπαγανδῶν ἐν Μακεδονίᾳ, ἐγένοντο ἀπὸ ἀγαθὴν πρόθεσιν ἐξυπηρετήσεως τῆς ἀληθείας καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐξυπηρετοῦν καὶ συμπληρώνουν τὴν ὑπὸ κρίσιν ἐργασίαν.

Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου

ΑΘ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Ἰ. Α. θ. α. ν. α. σ. ἰ. ο. Ε. Κ. α. ρ. α. ν. ἄ. σ. η. Ἡ Φλαγγίνειος Σχολὴ τῆς Βενετίας, Θεσσαλονίκη 1975, σελ. 386.

² Ἡ ἱδρυσις, ὀργάνωσις, λειτουργία, ἐξέλιξις καὶ σημασία τῆς Φλαγγίνειος Σχολῆς ὡς καὶ οἱ σημαντικώτεροι ἀπόφοιτοι αὐτῆς συνθέτουν τὴν διατριβὴν τοῦ κ. Ἰ. Α. θ. Καραθινάση. Ὁ Κερκυραῖος Θωμᾶς Φλαγγίνης (1579-1648) ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος Ἕλλην κεφα-

1. Ἰ. Α. θ. Ἀγγελοπούλου, Αἱ ἑξέναι προπαγάνδαι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πολυνῆς κατὰ τὴν περίοδον 1870-1912, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 103, ὑποσ. 1.

2. Αὐτόθι, σ. 14, ὑποσ. 1.